

illum et in cœlo coronavit, et nobis in terra pro- vit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum.
 pitius donavit, qui cum Patre et Spiritu sancto vi- Amen.

EPITAPHIUM S. ELPHEGI.

Morum nobilitas claro generi copulata
 Nititur hunc sanctum nobilitare virum.
 Præsul hic a puero divinis actibus hærens,
 Commutare sene jus puerile studet.
 Ictum securis expertus, gaudia cœli
 Intrat, cum justis gaudet habere polum.
 Laus immensa Deo, qui tot tantisque triumphis
 Conregnaturos ducit ad astra suos.

ANNO DOMINI MLXXXIV.

BEATUS BARTHOLOMÆUS

ABBAS MAJORIS MONASTERII.

NOTITIA HISTORICA IN B. BARTHOLOMÆUM.

(MABILL. *Acta SS. ord. S. Bened.*, Sæc. VI, parte II, pag. 384.)

1. Restaurata per sanctum Maiolum abbatem A Cluniacensem regulari disciplina in percelebri Majori Monasterio Turonensi, locus ille olim adeo celebris, qui per multos annos incultus plane jacuerat, brevi ita pristinum splendorem recepit, ut nullo demceps alio monasterio et sanctitatis fama et monachorum numero inferius censeretur. Quantæ vero celebritatis fuerit sub hujus sæculi undecimi finem, discere possumus ex Orderici Vitalis initio libri quarti *Historiæ ecclesiasticæ*, ubi paucis his verbis egregium Majoris Monasterii elogium absolvit. « Majus enim, inquit, Monasterium a sanctissimo Martino Turonorum archiepiscopo cœptum est, ibique bonorum hominum religio crevit inspirante Deo, et multiplicata est. Nostris temporibus, Albertus et Bartholomæus, Bernardus et Hilgotus ac Guillelmus Nanticensis abbates huic monasterio præfuerunt, qui sanctitate et probitate multis profuerunt, et longe lateque famosi, vicinis et externis viriliter micuerunt. »

2. Non vacat hic de innumeris propemodum locis sacris singillatim agere, quæ iis temporibus sub prioratum nomine Majori Monasterio subjecta fuerunt, in quibus monachi constituti sub ejusdem monasterii abbatum regimine et jurisdictione versabantur. Certe nulla fere fuit non modo provincia, sed civitas aut diœcesis in tota Gallia, quæ ea tempestate Majoris Monasterii monachos apud se habere non ambierit. Monachos Majoris Monasterii « in sancto proposito » viventes laudat Issembertus epi-

scopus Pictavensis in charta pro eodem monasterio, data sub Alberto abbate. Sed observatione dignum est quod Ordericus Vitalis libro tertio narrat de Radulfo quodam viro nobili Gerolii, ob egregia facta cognomento Herois, filio, qui tunc temporis in Majori Monasterio monachus factus præclarum poenitentiae specimen exhibuit. « Radulfus, inquit, relictis mundi lenociniis ad Majus Monasterium confugit, ibique sub Alberto abbate monachus factus Deum suppliciter rogavit ut insanabilis lepræ morbo in corpore sædaretur, quatenus a peccatorum sordibus in anima emundaretur. Quod pie deprecatus est obtinuit, et post conversionis annos fere sex feliciter decessit. » Albertus vero defunctus est anno 1063, cujus memoria in *Necrologiis Sancti Berigni Divionensis*, et Sancti Germani a Pratis memoratur decimo tertio Kalendas Junii. Et Bartholomæus substitutus est, qui præ cæteris hujus loci abbatibus celebris exstitit.

3. Bartholomæi Vita in manuscripto codice Majoris Monasterii habebatur, ut didicimus ex aliquot nostrorum schedis : et quidem anonymus auctor, Majoris Monasterii alumnus, qui libellum de actibus episcoporum Turonensium et operibus abbatum Majoris Monasterii scripsit, affirmat Bartholomæi « Vitam miraculis et virtutibus plenam in armario reperiri. » Verum, nescimus quo casti, codex ille paucis abhinc annis evanuit. Quam jacturam gravi animo ferimus, quod ex hac Vita sæculi hujus Benedictini historia plurimum illustrari potuisset; nec aliunde

supersint monumenta idonea ad res beati hujus abbatis præclare gestas, quantum res poscunt, exponendas. Quare ne tanti viri memoria in his sanctorum Actis desideretur, visum est ea hic in unum colligere quæ de eo in variis auctoribus et in vetustis aliquot chartis reperire licuit; quibus tandem subjiciemus historiæ Majoris Monasterii insigne fragmentum ex manuscripto codice monasterii Villariensis ordinis Cisterciensis in Brabantia, in quo multa, et quidem observatione dignissima, quæ sub Bartholomæo abbate ejusque successoribus in Majori Monasterio contigere, fusius narrantur. Hoc opusculum describi rogatu nostro curavit R. P. Albertus de Chambley, prior Villariensis, qui illud ad nos anno 1672 transmisit.

4. Fallitur actor anonymus Majoris Monasterii monachus supra laudatus, qui Bartholomæum abbatem ad sui monasterii regimen anno 1004 assumptum fuisse, eique annos viginti, ad annum scilicet Christi 1024, præfuisse scripsit. Quem quidem errorem ex scriptorum vitio, omissis litterulis duabus LX, irrepsisse facile mihi in animum induxissem, nisi ille ipse auctor suum errorem alio simili prodidisset, asserens Bartholomæum, post restauratam a sancto Maiolo in Majori Monasterio regularem disciplinam, quintum abbatem fuisse. Certum est autem ex variis monumentis novem abbates inter Maiolum et Bartholomæum intercessisse; et quidem Bartholomæum anno 1064 abbatix regimen suscepisse colligitur ex multis donationum chartis quæ in Majoris Monasterii archivis servantur, quamvis fateri oporteat aliquot inter eas haberi quæ ejus electionem anno præcedenti videantur consignare: quod contigisse crediderim occasione turbarum quas adversus Bartholomæum movit Goffridus cognomento Barbatas, consul Andegavensium, cui tunc temporis Turonum civitas parebat. Etenim hic non solum Monasterii Majoris terras suo dominio subicere conabatur, verum etiam exigebat ut Bartholomæus a se virgam pastorem recipere. Quod cum ille constanti animo facere rennisset, multa ab eo passus, diutius extra regionis fines versari coactus fuit. Unde conjicimus fieri potuisse ut, licet jam ab anno 1063 Bartholomæus in abbatem fuisset electus, nonnisi tamen anno sequenti, scilicet 1064, monasterii sui regimen inierit. Sed hic referenda sunt quæ de hac re habentur in Gestis consulum Andegavensium, a monacho quodam anonymo Majoris Monasterii sæculo sequenti conscriptis, qui opus suum Henrico Anglorum regi nuncupavit. Sic vero habet capite 10, tomo X Spicilegii Acheriani, pag. 484.

5. « Quantæ cupiditatis et avaritiæ, quantæ etiam crudelitatis et superbiæ Goffridus Barbatas fuerit, et quomodo ei Deus restiterit et humiliaverit, ut legitur: « Deus superbis resistit; » et: « Frangit Deus omnem superbiam, » locus in præsentem habetur. Diabolus, cujus cibus et delectatio est a mundi principio sancta depravare, pacifica perturbare, bonis operibus obviare, et electionem Bartholomæi abbatis

A Majoris Monasterii atque benedictionem sanctissimè factam molitus est modis quibus potuit infestare. Instigavit igitur comitem Turonensium, nomine Goffridum, cognomento Barbatum, ut locum Majoris Monasterii suo dominatui subjugaret, et abbatem loci cogeret ut de manu illius baculum pastorem recipere. Grex igitur beati Martini Majoris Monasterii stupefactus ac mente confusus ex tam inaudita hactenus ratione, cogitare cœpit ac dicere quo fieri posset ut tanta et tam longa regalis potestas, et specialis semper domini Martini gloria ex priseis et ex suis etiam ipsis temporibus, qui dum adveneret proprium ibi abbatem esse constituit, nomine Galbertum, qui nunc ibidem humatus quiescit, ab imperatoribus et regibus huc usque inviolabiliter conservata, modernis temporibus alicujus dominio, nisi regio, sicut semper, aut abbati proprio subderetur. Aiebant enim: « Habemus namque non minima imperatorum regumque præcepta, nec non et apostolicorum perplurima privilegia, quibus hic noster locus, pro veneratione pii Patris nostri domini Martini qui eum fundavit, specialem obtinet dignitatem et gloriam, et nunquam alicui, nisi aut regi, aut abbati proprio sancti Martini fuit subjectus, qualiter etiam est ab omni presulium dominio, in quantum in ordinandis monachis necessitas cogit Ecclesiæ, sequestratus; cum quibus ne id fiat satis defendere possumus. Una igitur mente atque decreto venit idem grex ad prædictum comitem, illique hæc omnia retulerunt, ut scilicet hanc abbatiam Majoris Monasterii, nec ipsum monasterium in alicujus dominium, nisi in suum proprium abbatem ullatenus devenire permittat: ne honor et gloria tanti Patris, quæ semper crescit in cœlis, aliquatenus videatur minorari in terris, a tantis hactenus inviolabiliter conservata regibus, Patribus atque principibus. Comes autem obstinate, imò fortiter in sua sententia permanebat, et, si hoc fieret, locum destruere minabatur. Monachi vero comitem sæpe et rationabiliter convenerunt, et per personas ecclesiasticas atque sæculares discreti sanique consilii nitentur commotionem comitis tranquillare. Comes autem quanto magis videbat monachos resistere suæ voluntati, tanto vehementius turbabatur, tantoque indiscretius non jam loco solummodo, sed et ipsis monachis minabatur, et minas crudeles crudeli opere adimplebat. Locum namque Majoris Monasterii et loca appendentia, ubicunque potestas ejus attingit, aggressus funditus adnullare, possessiones monachorum et substantias hominum monasterii rapere violenter et vastare, et quomodo sævitiam suam expleret, etiam in corpora monachorum cœpit attentius observare, ut completeretur quod scriptum est: « Observabit peccator justum, et stridebit super eum dentibus suis (Psal. xxxvi, 12); » in tantumque desævit persecutio et excrevit, ut etiam sæculares homines comitis intemperantiam mirarentur, et, imprefcentes comiti, Deum pro monachis precarentur. Monachi autem cum hæc diu cum patientia tolerassent, nec

Jam possem pericula imminencia sustinere, orationes quas pro suis persecutoribus juxta Evangelii effundebant præceptum, statuerunt devotius ampliare; nudatisque pedibus ad corpus beati Martini processerunt, assumptis secum debilibus et leprosis, quos de victu vel vestitu monasterii sustinebant, et quorum preces apud Dominum valere confidebant quamplurimum: ubi, unanimiter in orationibus persistentes, implorabant Deum et sancti merita, ut pestem illam tam sævissimam sua misericordia temperaret, ne locum illorum persecutor illa destrueret, unde ipse postmodum in infernum pœnas luiturus descenderet. His peractis, etiam ad abbatem Cluniacensem recolendæ memoriæ virum, Hugonem nomine, suam petitionem direxerunt, suppliciter exorantes ut ipse et sancta Cluniacensis congregatio pro tanta persecutione mitiganda Dei clementiam precarentur; insuper ut ipse abbas locum Majoris Monasterii consolari sua præsentia dignaretur; qui benignus ut erat, petitioni eorum benigno animo adquevit. Cumque Majus Monasterium pervenisset, consolatus est fratres, et Turonis ad comitem sunt profecti: cujus pedibus prosternati, cum ut ab illa persecutione jam cessaret precabantur humiliter, sed incassum. Nam comes, in suam sævitiam obstinatus, nec lacrymis flexus est monachorum, nec abbatis precibus acquievit, nec se vel modice a persequendis monachis temperavit. Quibus ad monasterium redeuntibus, abbas quoque reversus est Cluniacum, abbate Majoris Monasterii comitante, qui videlicet abbas Majoris Monasterii, antequam inde rediret, suscepit sacros ordines sacerdotis; quando enim electus est in abbatem, adhuc diaconi ministerioungebatur. Porro Deus qui erigit elisos, et sperantes in se non deserit, non dormitabat custodiens Israel spiritualem, et afflictioni servorum suorum, qui, ut scriptum est, jam duplicia pro peccatis suis receperant, misereri ultra non distulit: qui, cum sit omnipotens atque justus, in caput comitis juste fecit ejus injustitiam redundare. Nam ut manifestum fieret quam injustus comes ille adversus abbatem et illos monachos existisset, et ut appareret quam justa ultione puniendus erat, qui sanctam illam ecclesiam tam irrationabiliter infestabat, Deus, qui semper in sanctis suis mirabilis, pro suis fidelibus dignatus est insigne miraculum operari. Postquam enim comes contempserat abbatem Bartholomæum, et abbatem Cluniacensem, et monachos exaudire, parvo intervallo interposito, frater ejus, Fulco nomine, adversus eum cum manu valida insurrexit, nec ab ejus persecutione cessavit, donec eum captum et ab honore privatum per multos annos in captionem detinuit. Ibi afflicto, et divina ultione datus etiam in reprobum sensum, vixit postea plus quam triginta annos in hac miseria, etiam hostibus miserandus. Certe justo judicio privatus est et corporis et animi libertate; juste tota vita sua miserabiliter oppressus est unius hominis potestate, qui contra Dominum

sæviens nitebatur multos servos Dei injusta servitute deprimere; justo judicio amisit in perpetuum dominationem quam tenebat, qui in possessiones Dominicas injusta tyrannide sæviebat.

6. Sedata hac tempestate Bartholomæus Turonus reversus, totum sese dedit in componendis dissidiis quæ inter ipsum monasterium et plerosque vicinos mota erant. Complures de iis rebus conventiones factæ sunt, quibus Bartholomæus alios precibus, alios monitis, nonnullos etiam erogata pecunia ad pacem invitabat. Illustre præ cæteris hujus rei monumentum habemus, epistolam scilicet ejus ad Ernaldum, quem alii Arnaldum appellant, episcopum Cenomanensem, scriptam, qui donationem Vivonii Monasterio Majori a Wilgrino decessore suo factam, et a capitulo Cenomanensi firmatam, rescindere conabatur. Eam integram ex authentico infra proferemus.

His litteris munera adjecit Bartholomæus, quæ episcopi animum adversus Majoris Monasterii monachos commotum mitigaret. Quibus tandem devictus Ernaldus ab omni controversia cessavit.

7. Crescente Bartholomæi, monachorumque sub ejus regimine viventium, sanctitatis fama, per varias Galliarum provincias Majoris Monasterii institutum propagatum est, episcopis virisque aliis nobilibus ex eo loco monachos efflagitantibus, qui aut nova monasteria incolerent, aut vetera, in quibus disciplina regularis intepuerat, ad meliorem statum revocarent. Quin et in exteris etiam nationes nomen eorum pervenit. Unde Guillelmus Conquæstor, post Haraldum Angliæ regni invasorem devictum, in ipso pugnæ loco insigne cœnobium in honorem sancti Martini condidit, quod ob eam causam *Bellum* voluit appellari; et e Majori Monasterio Turonensi accivit monachos, quos ibi locavit, uno ex eorum numero in abbatem electo, ut narrat historiæ Anglicanæ scriptores. De hujus monasterii, quod in agro Sussexiensi situm erat, initiis, possessionibus ac variis privilegiis fuse agitur in Monastico Anglicano, tomo I, pag. 310, ubi etiam referuntur aliquot diplomata tum Willelmi regis ipsius conditoris, tum aliorum Angliæ regum, quæ huc referre nihil juvat. Circa idem tempus, id est anno 1067, Radulfus Paganellus, nobilis Anglus, ecclesiam Sanctæ Trinitatis, quam Eboraci habebat, Majoris Monasterii abbati et monachis tradidit, cupiens servitium Dei, quod in ea deperierat, reformare... quatenus, inquit, assiduis ipsorum orationibus partem beate resurrectionis in futuro habere merear. Varias deinde possessiones adjecit ad monachorum sustentationem, quæ omnia Alexander II summus pontifex confirmavit. Ejus diploma in tomo laudato Monastici Anglicani refertur, pagina 564, ubi plura habentur de eodem sanctæ Trinitatis prioratu.

8. Nec putandum tot cellas, quæ tunc temporis Majori Monasterio subjectæ fuerunt, ab abbate aut monachis ejusdem loci emendatas fuisse, cum e contrario gratiam sibi præstari existimarent illi quibus aliquot ex ista congregatione monachi con-

cederentur. Id quippe eorum sanctitati deferebatur, ut ex multis donationum chartis, quæ supersunt, probari posset. Unam ex his integram referre in specimen visum est, quæ est Gervasii cujusdam, viri nobilis Cenomanensis, de ecclesia Sancti Guingaloei apud Castrum-Ledi, quam Majoris Monasterii monachis possidendam contulit. Sic autem habet.

« Ego Gervasius, homo militiæ sæculari deditus, curam gerens de salute animæ meæ, et perpendens me jejuniis et orationibus meis ad Deum pervenire non posse, cogitavi aliquo modo me illis commendare qui Deo in talibus die ac nocte deserviunt, ut eorum intercessionibus, quæ per me non poteram, salutem illam mererem invenire. Cum igitur aliquid hujusmodi hominibus ad subsidium vitæ præsentis istius rei gratia vellem impendere, nec mihi de rebus meis suppeteret quod eis digne possem offerre, subiit spes de misericordia Dei, quod si ea quæ a majoribus meis Deo ad usum servorum ejus collata fuerant, sed modo deserta sunt ac vastata, in pristinum statum revocare possem, et peccatorum meorum consequerem veniam, et animæ meæ salutem perpetuam. Est ergo in pago Cenomanensi in Castello-Ledi (*Château du-Loir*) ecclesia in honorem sancti Guingaloei constructa, cui multa majores mei contulerunt ad usum Deo inibi servientium, ad quod Dei servitium canonicos constituerunt. Orto autem bello inter comitem Gaudredum et dominum illius castelli, cum idem comes cuncta per circuitum castelli ferro et flamma disperderet, res quoque hujus, quam dicimus, ecclesiæ ipsas rapere ac vastaresicut et cætera minime formidavit, ita ut plerique de canonicis inopia coacti diffugerent, et ecclesiam cui deserviebant desererent. Ex eo jam tempore et divinum officium cœpit negligentius in ipsa ecclesia celebrari, et res ejus quotidie decidere et in deterius devenire. Quod ego considerans, et maxime dolens non ea qua dignum erat honestate ac reverentia famulatum Deo in sæpe dicta ecclesia exhiberi, cœpi mecum anxius pertractare si forte possem invenire tales homines qui et honeste divinum cultum in ipsa ecclesia frequentarent, et res ad eam pertinentes, jam pene annullatas, in pristinum vigorem repararent; quorum etiam suffulti orationibus, ego scilicet Gervasius, et pater meus Rotbertus, et mater mea Elizabeth, et uxor mea Aremburgis, necnon et avus meus Amelinus, et avia mea Hildeburgis, et Gervasius Remorum archiepiscopus, qui locum illum fundaverunt, peccatorum veniam a Domino consequamur et salutem. Itaque adhibito procerum meorum et amicorum, nec non et episcopi Cenomanensis domni Ernaldi consilio, rogavi venire ad me domnum Bartholomæum Majoris Monasterii abbatem, eumque multis precibus oravi ut susciperet a me in dominium Sancti Martini hanc, de qua loquimur, ecclesiam cum omnibus ad eam pertinentibus; constitueretque in ea monachos, qui ibi die ac nocte

A divino cultui diligenter deservirent. Quod eum, Deo donante, apud illum obtinere meruissem, tradidi ei sæpe dictam ecclesiam cum omnibus sibi subjectis rebus, de quibus donata usque tunc temporis erat, sicuti illius loci canonici in die illa tenebant, et cætera cuncta quæ prius in sua potestate habuit, et quibus per malorum tyrannidem despoliata erat, promittens quoque me ei vindicaturum, et sicut antea habuit, in jus suum traditurum. Omnia hæc concessi libera et quieta ab omni consuetudine exactionis vel vicariæ, seu cæterorum vectigalium, quemadmodum majores mei eidem ecclesiæ legitime contulerunt, ita ut eam, sine ulla mea vel cujusquam successorem meorum contradictione, congregationi Majoris monasterii suisque successoribus, cum abtibus qui eis pro tempore præerunt licet jure perpetuo possidere; et quidquid inde agendum decreverint, liberam potestatem habeant faciendi, ordinandi et, qualitercunque eis placuerit meliusque visum fuerit, disponendi, tam præsentibus quam futuris temporibus: et in arbitrio supradicti abbatis, et eorum qui ei successuri sunt, qui abbates Majoris Monasterii fuerint, pendeat de numero et qualitate illorum fratrum qui ad prædictum locum sunt transmittendi. Hanc autem donationem feci consensu et auctoritate matris meæ, omniumque fratrum meorum, et canonicorum ipsius loci omnium. Quæ ut stabilis et inconvulsa in perpetuum existeret, nec deinceps sibi ab aliquo calumniam inferri pertimesceret, ego Gervasius quatuor millia solidorum, mater mea Elizabeth centum solidos, Adam decem libras, Rotbertus decem libras, Gervasius clericus et centum solidos, Ursus canonicus quadraginta solidos, Haimo canonicus triginta solidos, Rannulfus canonicus quadraginta solidos, Otricus canonicus triginta solidos, Guido canonicus quadraginta solidos, Fulcodius canonicus sexaginta solidos, Gualterius canonicus viginti solidos, Herbertus canonicus quadraginta solidos, Teduinus canonicus quadraginta solidos, Witerius canonicus quindecim solidos, Guarnerius canonicus viginti solidos. Hoc autem actum sit omnibus, quod de denariis domni Gervasii, quos ei dedimus, suos canonici denarios acceperunt.

« Nomina monachorum qui locum receperunt: Bartholomæus abbas, Fulchardus monachus, Gualterius monachus, Ernaldus monachus, Adrakus monachus, Ansegisus monachus, Guillelmus monachus, Girulfus de Rellicio clericus, Guarinus clericus, Doselinus clericus. »

9. Habemus epistolam G. Lugdunensis presbyteri ad Rodulfum Turonensem episcopum, a Cordesio post Hincmari epistolam editam, qua eundem antistitem obtestatur ut a Bartholomæo, Majoris Monasterii abbate, obtineat e suis aliquem qui Sabiniaci abbatæ præsit. « Deprecor ut domnum B. Majoris Monasterii abbatem cum multa dulcedine ex nostra parte et vestra monendo, deprecando exoretis quatenus mihi suo dilecto et desolatis fratribus misericordiam suam poscentibus consulere non differat.

Mittat Pastorem, mittat pastorem, qui cum tanta cautela gregem suum custodiat, ne antiquo hosti ex aliqua parte aditus pateat, per quem ad ipsum gregem unquam irrumperere valeat. Porro ea ipsa sanctitatis fama quæ multos adducebat ut possessiones suas Majori Monasterio conferrent, nonnullos etiam, et quidem ex viris nobilibus, movit ut non sua solum, sed et se ipsos monasterio traderent. Ex his fuere Fulco de Boeria, qui ecclesiam Sanctorum Cyriaci et Julittæ sub Alberto abbate aliæque bene multa monasterio tradiderat, Salomon de Sablolo, Beringerius de sancto Lupo, aliique non pauci, qui variis in chartis memorantur.

10. Hæc ex pluribus proferre visum est de Bartholomæo abbate, cujus res gestas fusius prosequi aliquando fortasse licebit, si unquam ejus Vitam virtutibus et miraculis claram, quæ in codice manuscripto, ut jam diximus, habebatur, recuperare liceat. Nomen ejus in Martyrologium Benedictinum die 23 Februarii invecum est ab Hugone Menardo, quem postea sunt secuti qui fastos Benedictinos adornarunt. Die sequenti laudatur a Bollandianis inter prætermissos, et quidem recte; nam sexto Kalendas Martii obiisse dicitur in libello jam a nobis laudato anonymi De actibus episcoporum Turonensium et operibus abbatum Majoris Monasterii, ubi dicitur « humatus in sinistra parte ad altare Apostolorum », et ecclesiam suam, « obedientiis multis » ampliasset. Mutato altaris titulo, sepulcrum ejus etiam nunc visitur in sacello Annuntiationis beatæ Mariæ sub exiguo lapide ad pavementum strato, ubi hæc brevis inscriptio habetur: *Hic jacet Bartholomæus quondam abbas loci istius. Obiit anno 1081.* Nullo cultu publico celebratur; quare satis fuit eum *beati* nomine designare. Miraculum ab eo editum, quod Joannes Dolensis, Combarnii in Britannia Minoris dominus, scriptis mandavit, hic subjungimus, quale ex Majoris Monasterii veteri exemplari erutum est. Brandricus vero et Hugo, qui in eo archiepiscopi dicuntur, Dolensis ecclesiæ præsules fuere. Nemo quippe nescit Dolenses episcopos ad Innocentii III tempora hoc nomen sibi attribuisse, reclamantibus licet Turonensibus metropolitanis; at tandem sub Innocentio III Dolenses causa ceciderunt, relictis solummodo Dolensibus episcopis cruce et aliis archiepiscoporum insignibus.

11. « Joannes dictus Dolensis, Combarnii dominus, omnibus fidelibus salutem in Domino. Ego futurorum

A notitiæ declarare decrevi quod plurimum relatione audivi et didici, scilicet quod Maino, filius Theonigete, dedit Deo et beato Martino Majoris Monasterii, et abbati Bartholomæo, et monachis ejusdem cœnobii apud Comburnium commorantibus ecclesiam Sancti Martini de Gugnem [at. Qugnem], et ecclesiam Sancti Martini de Voel, cum omnibus appendiciis suis, perpetuo jure possidendas. Descenderat enim aliquando isdem venerabilis abbas in Britanniam, causa visitandi domos quas habebat in Britannia partibus, et hospitandi gratia venit Comburnium. Tunc venit ad eum supradictus Maino, rogans eum ut descenderet apud Gugnem visitare filios suos Haimonem et Gauterium, qui gravi tenebantur infirmitate. Descendit, et signum crucis frontibus eorum imposuit, et statim obdormierunt, et post somnum integræ sanitati restituti sunt. Quo viso, et audito quod leprosum osculo sanaverat supradictus abbas, et aquam in vinum converterat, supradictus Maino et Theonus pater ejus senior supradictas ecclesias ei dederunt, concedentibus filiis suis Haimone et Gauterio; et Alanus filius Floandi quidquid juris in ecclesia de Gugnem habebat, eidem abbati concessit et monachis Comburnii. Monachi vero Gauterium presbyterum ibi constituerunt, et Brandrico archiepiscopo præsentaverunt, et in tempore ipsius Gauterii tertiam partem decimæ de Gugnem habuerunt. Hæc ego Joannes a pluribus audivi, et quæ sequuntur vidi, scilicet quod Haimo presbyter de Gugnem in præsentia Hugonis archiepiscopi se deposuit, et ad jurisdictionem monachorum supradictam ecclesiam pertinere recognovit, et de manu Guillelmi prioris ipse Haimo ecclesiam recepit, et Hugoni archiepiscopo eum prior Guillelmus præsentavit, et Hugo hoc concessit, et concessionem sigillo suo confirmavit. Nec non sciant omnes quod Alanus, filius Jordani, et Eudo-spina donationes antecessorum suorum concesserunt de ecclesia de Gugnem, et innovaverunt in præsentia Hugonis archiepiscopi, videntibus istis; Guillelmo priore, Turpino et Durando monachis, magistro Guillelmo Suessionensi, Evano-Cato, Normanno de Litreio, et filio ejus Gaufredo, Philippo de Boteniquel et magistro Ilveo, Gautero Brasart et multis aliis. Dedit insuper coram istis prædictus Alanus per manus Hugonis archiepiscopi ecclesiam de Trunchet cum omnibus appendiciis suis, concedente Gauterio ejusdem loci magistro et omnibus fratribus ejus. »